

Аліна Капелюх,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
факультет дошкільної освіти та психології,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Науковий керівник – Надія Фроленкова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
психології і фахових методик,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛОГІЧНИХ БЛОКІВ

З. П. ДЬЕНЕША ЯК ЗАСОБУ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Важливе місце в освітньому процесі зі старшими дошкільниками посідає ігрова діяльність, адже саме через гру діти найкраще засвоюють нові знання та вміння. З урахуванням змісту й завдань логіко-математичної компетентності, формування якої передбачено на цьому віковому етапі, логічні блоки З.П. Дьєнеша виступають одним із найбільш поширених і результативних дидактичних засобів, що активно використовуються у практиці роботи вихователів [1, с. 200]. Завдяки різноманітності форм, кольорів, розмірів і товщини, даний матеріал є привабливим для дітей та створює сприятливі умови для розвитку логічного мислення, умінь класифікувати, аналізувати, узагальнювати та порівнювати. Маніпуляції з блоками позитивно впливають не лише на інтелектуальний розвиток, а й сприяють удосконаленню мовлення, уваги, пам'яті та здатності до рефлексії, що є важливими показниками готовності дитини до подальшого навчання у школі.

Початковий етап роботи з логічними блоками доцільно будувати на основі вільної діяльності дітей, надаючи їм можливість самостійно ознайомитися з матеріалом у звичному для них ігровому середовищі. Надалі педагог поступово впроваджує підготовчі вправи, спрямовані на усвідомлення властивостей блоків і забезпечення наступності навчання. До таких вправ належать завдання на знаходження однакових фігур за окремою ознакою (форма, колір, розмір, товщина), визначення відмінних елементів серед запропонованих, а також групування блоків за певним критерієм.

Слід також акцентувати, що в процесі організації освітньої діяльності з блоками педагог не повинен обмежуватися виключно пропозицією структурованих завдань, а й забезпечувати умови для вільного експериментування, стимулюючи дошкільників до самостійного пошуку розв'язань, комбінування конструктивних елементів, формулювання власних гіпотез і рефлексивних суджень. Така педагогічна взаємодія активізує розвиток дивергентного мислення, розвиває аналітичні процеси та сприяє становленню зв'язного монологічного мовлення, оскільки дитина опановує навички вербалізації власних дій, пояснення мотивів вибору та аргументованого обґрунтування власної позиції. Означений підхід узгоджується з принципами

особистісно орієнтованої педагогіки та концепцією суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому процесі. Крім того, створення проблемно-пошукових ситуацій у конструюванні сприяє формуванню метакогнітивних компетентностей, зокрема здатності до планування, самоконтролю та рефлексії власної діяльності. Водночас варто зазначити, що ефективність такої роботи значною мірою залежить від готовності педагога до фасилітаторської ролі, яка передбачає делікатну підтримку дитячої ініціативи без надмірного втручання у творчий процес.

Ефективним засобом розвитку логіко-математичних уявлень і мовлення є організація діалогу між педагогом і дитиною. Наприклад, після виконання завдання знайти певний блок (червоний трикутник) вихователь може поставити уточнювальні запитання: «Чому ти обрав саме цю фігуру?», «З яких причин ти не вибрав інші?», «Чим цей блок відрізняється від синього кола?». У процесі такої взаємодії важливо надавати дитині можливість вільно висловлюватися, водночас м'яко коригуючи відповіді для формування чітких логіко-математичних уявлень [3, с. 147–150].

Особливої уваги заслуговує організація роботи в парах або малих групах, коли педагог не пропонує готових рішень, а стимулює ініціативу, самостійність і дослідницьку активність дітей. У процесі спільного маніпулювання блоками дошкільники висловлюють припущення, обговорюють результати, аргументують власну позицію та порівнюють різні способи виконання завдань. Така форма діяльності сприяє формуванню навичок співпраці, взаємодії та комунікації.

Оскільки дітям старшого дошкільного віку часто складно пояснювати власні дії, доцільним є використання додаткових запитань і підказок: «Що ми вже знаємо?», «Скажи точніше», «Як можна пояснити детальніше?», «Чи можна зробити інакше?», «Що зміниться, якщо додати або забрати елемент?», «Як ти здогадався?» тощо [1, с. 203]. Такі прийоми допомагають активізувати мислення та сприяють розвитку рефлексії.

Прикладне значення діалогу й системи запитань у роботі з логічними блоками полягає в їх позитивному впливі на формування логіко-математичної компетентності. Вони стимулюють мисленнєву діяльність, розвиток мовленнєвої аргументації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та усвідомлення математичних операцій. Завдяки мовленнєвій підтримці діти навчаються описувати власні дії та пояснювати вибір, що є важливим складником математичного мовлення.

У випадках, коли виконання логічних або математичних завдань викликає труднощі, педагог має демонструвати приклад подолання проблемної ситуації, заохочуючи пізнавальну активність і реалізуючи принцип співпраці. Саме у взаємодії дорослого й дитини на засадах суб'єкт-суб'єктних відносин створюються умови для поступового засвоєння логіко-математичних знань, формування впевненості у власних інтелектуальних можливостях та емоційно комфортного освітнього середовища [1, с. 201].

Дидактичні ігри з використанням логічних блоків поділяються за чотирма основними напрямками когнітивного розвитку та реалізуються на трьох рівнях складності. Вони спрямовані на формування вмінь виокремлювати й абстрагувати властивості предметів, порівнювати їх, здійснювати класифікацію та узагальнення, а також виконувати логічні дії й операції.

Підбираючи вправи з блоками Дьенеша, педагог повинен урахувати не лише класифікацію завдань, а й індивідуальні можливості, рівень розвитку та інтереси дітей. Найпоширенішими є завдання на розміщення фігур за певною ознакою, групування за заданими характеристиками, визначення зайвого елемента, створення послідовностей і ланцюжків, а також ігри на відгадування «захованого» блоку шляхом постановки запитань із відповідями «так» або «ні» [4].

Для розвитку самостійності, кмітливості та вміння аналізувати завдання педагог застосовує різноманітні методичні прийоми: створення ігрових ситуацій, організацію словесних звітів дітей, використання пояснень і нагадувань. Якщо для молодших і середніх дошкільників провідною є ігрова мотивація, то для старших доцільно вводити елементи змагальності.

З огляду на вікові особливості дітей інструкції можуть подаватися поетапно або цілісно. Педагог стимулює пошуковий підхід, використовуючи систему навідних запитань і заохочуючи словесне оформлення міркувань. Обов'язковими складниками організації діяльності є контроль за виконанням завдань і оцінювання результатів із подальшим аналізом та виправленням помилок.

Математична діяльність забезпечує поступовий перехід дитини від наочно-дієвого мислення до образного та логічного. Використання логічних блоків Дьенеша сприяє розвитку базових інтелектуальних процесів, умінню виокремлювати суттєві ознаки та встановлювати зв'язки між об'єктами, що дозволяє інтегрувати нові знання на основі вже набутих [2, с. 152–158].

Отже, аналіз дидактичних можливостей логічних блоків З. П. Дьенеша засвідчує їхню високу ефективність у розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку. Цей матеріал дозволяє реалізувати принцип індивідуалізації навчання, адаптуючись до різного темпу засвоєння знань кожною дитиною. Водночас результативність використання блоків значною мірою залежить від організації спільної діяльності дорослого й дитини, що передбачає педагогічне керівництво, простір для творчості, фантазування та обговорення результатів. Такий підхід забезпечує розвиток пізнавальної активності, мовленнєвої ініціативи, аналітичного мислення й соціальної взаємодії.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що логічні блоки З.П. Дьенеша є універсальним засобом комплексного розвитку дошкільника, який поєднує ігрову мотивацію з формуванням логіко-математичної компетентності та створює передумови для гармонійного інтелектуального розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Гнізділова О. А., Гришко О. І., Клевака Л. П. Розвиток у дітей дошкільного віку логіко-математичних уявлень та умінь у процесі використання логічних блоків Дьенеша та паличок Кюїзенера. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2020. № 4. С. 199–206.
2. Іщенко Л. Формування логіко-математичних понять у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць УДПУ*. 2020. Вип. 3. С. 152–158.
3. Любченко І. Педагогічні умови розвитку логічного мислення у старших дошкільників. *Збірник наукових праць УДПУ ім. Павла Тичини*. 2011. Вип. 3. С. 146–152.
4. Ясентюк С., Котненко А. Блоки Дьенеша для логіко-математичного розвитку дітей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 5.